

Esej naukowy jako trening przed pisaniem pracy dyplomowej

Agnieszka Kowalkowska

Uniwersytet Gdański, Wydział Biologii, Katedra Cytologii i Embriologii Roślin

e-mail: agnieszka.kowalkowska@ug.edu.pl

Słowa kluczowe – *esej naukowy, współpraca tutorska, tutoring naukowy*

Zacznij od napisania eseju naukowego

Po co pisać teksty naukowe? – dla studentów jest pytaniem retorycznym. Studenci III roku studiów licencjackich, dla których prowadzę przedmiot do wyboru „*Współczesne problemy naukowe w biologii – tutoring naukowy*” (więcej o tym w: Kowalkowska, 2021, a także: Kilikowska, 2021, Piotrowska, 2021) wiedzą, że czeka ich napisanie pracy licencjackiej. Nie trzeba ich przekonywać, jak ważna jest umiejętność analizowania, wyszukiwania odpowiedniej literatury i jej cytowania, konstruowania tekstu w logicznym porządku czy wyciągania wniosków na podstawie różnych danych.

Zanim studenci podejść do pisania pracy dyplomowej – licencjackiej mogą nauczyć się mniejszej formy, jaką jest esej naukowy. Jest on formą wyrażenia myśli, przedstawienia subiektywnej opinii na dany temat, ale także ma cechy artykułu naukowego – wiedza ma być zaczerpnięta z wiarygodnych źródeł, ma opierać się na badaniach. Z drugiej strony, esej w przystępny sposób opowiada o faktach naukowych. Można by powiedzieć, że jest formą pośrednią między artykułem naukowym a popularno-naukowym. To moja definicja eseju naukowego, nawiązująca do wcześniejszych form znanych studentom.

Jeśli spojrzymy na definicję eseju, to według Podręcznego Słownika Terminów Literackich (2002) jest to „szkic filozoficzny, naukowy, publicystyczny lub krytyczny, zazwyczaj pisany prozą, swobodnie rozwijający interpretację jakiegoś zjawiska lub dociekanie problemu, eksponujący podmiotowy punkt widzenia oraz dbałość o piękny i oryginalny sposób przekazu”, natomiast według Słownika Języka Polskiego [1] esej to „krótka rozprawa naukowa lub literacka ujmująca temat w sposób subiektywny”.

Eseje możemy podzielić biorąc pod uwagę różne kryteria, np. ze względu na poziom edukacji: szkolny i studencki; ze względu na użyteczność: eseje odnoszące się do faktów (teksty faktograficzne, biografie); eseje zawierające interpretację innych dzieł (krytyka, dyskusja); eseje różne kompozycyjnie: formalne (esej naukowy) i nieformalne (personalne) i oczywiście eseje literackie (opisowe, opowieści) (Kaliszewska, 2009). Esej naukowy (akademicki) mieści się w kategorii eseju formalnego, co oznacza, że musi być napisany według schematu, w którym jest przedstawiony tok rozumowania dotyczący tematu, ograniczony limitem słów (Cottrell, 2007; za: Kaliszewska, 2010). Kaszubski (1997; za: Kaliszewska, 2010) zaznacza, że w eseju formalnym następuje

podporządkowanie celowi. Ponadto obowiązują zasady takie, jak logiczna struktura i spójność, dogłębna analiza zagadnienia, praktyczne zastosowania. W nawiązaniu do eseju naukowego praktykowanego w krajach anglosaskich, możemy wskazać dobre praktyki w pisaniu (zmodyfikowane, za: Kaszubski, 1997):

1. Zanim zaczniesz pisać na wybrany temat, zdecyduj, czy jesteś za czy przeciw postawionej tezie.
2. Pamiętaj, by cytując fakty, opinie, teorie, hipotezy, wiernie je oddać unikając nadmiernego uogólniania. Uważaj także na unikanie wyciągania fragmentów tekstu bez przeczytania całego kontekstu czy całości wyводу, co może prowadzić do błędnych wniosków.
3. Wybierz metodę przedstawiania argumentów: dedukcyjną (od ogólnego twierdzenia do przykładów-dowodów) lub indukcyjną (od szczegółów do generalizowania), by esej miał uporządkowaną strukturę.
4. Konstrukcja eseju musi być zbudowana według schematu: wstęp, rozwinięcie, zakończenie.

Wybierając esej możemy podejść do tematu w subiektywny sposób, skomentować wyniki innych prac, podkreślić własną perspektywę, co jest główną zaletą tej formy. Kolejny ważny aspekt, to przekrojowość – możemy wyjść poza daną dziedzinę wiedzy, ukazać powiązania z innymi obszarami, co pozwala na wielostronną analizę zagadnienia [2].

Tytuł eseju

Często w tytule eseju umieszczamy pytanie otwarte, które zaciekawia, pobudza wyobraźnię, może być nawet kontrowersyjne, nie ma oczywistej odpowiedzi i nie ma tzw. „smrodku dydaktycznego”. Najprostszym testem, czy jest to dobry tytuł, jest odpowiedź na pytanie: czy ja chciałabym/chciałbym napisać na ten temat?

Dodałabym: czy chciałabym/chciałbym przeczytać taki esej i nie zasną zanim dotrę do końca?

Zaciekawiający tytuł może brzmieć następująco: *Dlaczego budowa kwiatu jest taka ważna w procesie zapylania?, Czy komórka pozbawiona mitochondriów może funkcjonować?.* Dla przeciwwagi, te same treści mogłyby brzmieć według klucza odpowiedzi w taki sposób: *Wymień elementy budowy kwiatu i ich znaczenie w procesie zapylania, Opisz budowę i znaczenie mitochondriów.* Dajmy więcej przykładów tytułów wciągających do lektury, opublikowanych na łamach *Tutoring Gedanensis: Jak ryby zdobywają pokarm i uważają, aby samemu nie stać się pokarmem, Czy ryby to samo zdrowie?, Czy współpraca naprawdę się opłaca?, Dlaczego endemity są wyjątkowe?, Czy rośliny wytwarzają prąd?, Nie tylko piasek i wiele innych.* Tytuł może także brzmieć bardziej naukowo, np. *Bioinspiracja, czyli jak człowiek czerpie z natury, Plastik i jego oddziaływanie na środowisko.*

Konstrukcja eseju

Popatrzmy na opublikowany esej, który pomoże nam zrozumieć elementy w konstrukcji eseju. Weźmy esej p. Michała Gintowt (2019) pt. „Czy współpraca naprawdę się opłaca?” zamieszczony w *Tutoring Gedanensis*. Na kolejnych rycinach (slajdach z prezentacji) przedstawię jak wyjaśniam moim studentom techniczne aspekty budowy eseju naukowego. Najpierw umieszczamy słowa kluczowe - najlepiej najbardziej charakteryzujące poruszane zagadnienie, choć dobrze, by były inne niż w tytule, w kolejności alfabetycznej (Ryc. 1). Pierwsze zdanie jest ogólne, generalizujące. Jego zadaniem jest wprowadzenie w temat. Kolejne zdania powodują, że czytelnik jest prowadzony od ogółu do szczegółu – głębiej, do konkretnych przykładów. Już we wprowadzeniu jest możliwe, by wpleść subiektywną opinię.

Wstęp

Słowa kluczowe – *współpraca, kooperacja, symbioza, korzyści, ryzyko, oceany*

Ogólnie rzecz biorąc...

Współpraca w przyrodzie jest niezwykle powszechnym zjawiskiem. Czasami wydaje się być niemal oczywista, jednak w niektórych przypadkach, nikt nie wpadłby na to, że dwa diametralnie różne organizmy mogą czerpać wzajemne korzyści ze wspólnego bytowania. Dobrym przykładem takiej interakcji jest blazenek i ukwiał, często spotykane na rafach koralowych. Ukwiał żywi się cząsteczkami unoszącymi się w wodzie i daje schronienie blazenkowi, a ten wyjada resztki zalegające między parzydełkami. Ten interesujący przypadek współpracy przedstawia całkiem powszechne zjawisko, jednak w naturze nic nie jest idealne. Są na świecie zwierzęta korzystające ze współpracy kooperujących gatunków. Często są nimi drapieżniki, które podszywają się pod jednego z partnerów współpracy, aby ułatwić sobie zdobycie pożywienia. Aby ułatwić poruszanie się po zawiłościach interakcji pomiędzy zwierzętami przygotowano krótkie opisy poszczególnych rodzajów relacji w świecie przyrody (Tab. 1).

Słowa, po których wyszukamy artykuł

Zdanie ogólne, wprowadzenie w temat

Kolejne zdania – jak schodki, coraz głębiej

Subiektywna opinia

Wprowadzenie w przykłady, przykłady zwierząt

Ryc. 1. Komentarze dotyczące wstępu eseju naukowego

Na Ryc. 2 przedstawiam fragment analizy tekstu z rozwinięcia. Można dodawać podtytuły, ale nie jest to konieczne. W opisie przypadku współpracy wśród zwierząt zamiesz-

czona jest konkretna wiedza, wsparta publikacją naukową. By ożywić tekst nasączony faktami, autor wplótł ciekawy komentarz - opinię, która jest dowcipna naukowo, zachęcająca do dalszej lektury.

Podpłyn a będzie fajnie

Wargatek sanitarnik *Labroides dimidiatus* (Ryc. 1) powszechnie występuje od wschodnich wybrzeży Afryki, przez Morze Czerwone i Indo-Pacyfik aż do Wysp Japońskich.

Żyje na głębokościach do 40 metrów, zazwyczaj na rafach. Odżywia się pasożytami innych ryb, zjada również ich śluz [1]. Bytuje w miejscach łatwo dostępnych dla innych ryb, które przyplływają do niego, aby pozbyć się pasożytów.

Wydawałoby się, że jest to przykład idealnej współpracy, jak w restauracji, do której przychodzi klient. Jednak w tym przypadku sytuacja się odwraca, ponieważ „restauracją” jest ryba przyplływająca, natomiast klientem jest wargatek sanitarnik, który czeka aż jedzenie do niego przyplynie.

Ciekawy podtytuł

opis

opinia

Uwaga na logiczność przejść pomiędzy zdaniami, połączenia między zdaniami, fragmentami tekstu.

Ryc. 2. Komentarze dotyczące rozwinięcia eseju naukowego

Zachęcam do lektury całego eseju – różnych przykładów współpracy, a tymczasem przejdę już do zakończenia (Ryc. 3), w którym bardzo ważne jest, by wysnuć wnioski, podsumować przedstawione przykłady i oczywiście – wyrazić swoją opinię, co jest

niezbędną cechą eseju naukowego! Niebieską czcionką zaznaczyłam zdania, w których autor eseju wyraża swoją opinię, wyciąga wnioski z przedstawionych w eseju przykładów, czasem w dowcipny sposób.

Zakończenie: podsumowanie i opinia na podstawie przytoczonych przykładów

Współpracować czy nie współpracować?

Świat wodny potrafi być niezwykle nieprzyjazny nawet dla zwierząt, które są stworzone do życia w nim. **Tu nie ma taryfy ulgowej albo się zjada albo jest się zjadany.** Dlatego samotne życie wśród wodnej otchłani nie zawsze jest dobrym rozwiązaniem, a nawiązanie współpracy bywa kluczem do przeżycia. Wszystkie przywołane przykłady organizmów wykształciły odpowiednie przystosowania, wchodząc tym samym w niecodzienne relacje, często międzygatunkowe.

Jednak nic nie jest tak idealne jak się wydaje. Czasami zbytnia ufność może prowadzić do nieprzyjemnych konsekwencji, a przyzwyczajenie może okazać się zgubne. Niezależnie od tego czy zwierzęta współpracują w obrębie gatunku, rafy koralowej czy łąki podwodnej, przeważnie każda ze stron czerpie z takiej relacji jakieś korzyści. Przykładów współpracy w przyrodzie można by wymieniać bez końca, **dlatego pomimo pewnych wad niektórych rozwiązań można z całą pewnością stwierdzić, że współpraca się opłaca.**

Ryc. 3. Komentarze dotyczące zakończenia eseju naukowego

Po co pisać eseje naukowe? – okiem studentów

Przedstawiam wybrane trzy wypowiedzi studentek (Tab. 1-3), które zgodziły się opisać i opublikować ich opinie o tym, co dała im praca nad tekstami esejów. Prace zostały opublikowane w poprzednich numerach *TG*.

W pierwszej wypowiedzi dotyczącej pracy zespołowej nad esejem (Tab. 1) zwraca uwagę słowo - wyzwanie, by napisać esej. Napisanie tekstu eseju staje się odpowiednio wyżej postawioną poprzeczką, wyżej niż tylko to, by zaliczyć przedmiot. Takie postawy są obserwowane u studentów podczas procesów tutorskich, gdy tutor dopasowuje poziom trudności zadania do poziomu studenta, tzn. zdolny student nie nudzi się na zajęciach, a ten, który ma braki ma możliwość nadrobienia w swoim tempie. Takie podejście to istota podejścia tutorskiego.

Podczas ćwiczeń warsztatowych studenci pracowali w zespołach. Po pracy zespołowej udzielali sobie nawzajem informacji zwrotnej: co było dobre, za co są wdzięczni innym członkom zespołu, a co by poprawili. Pracodawcy często podkreślają, jak cenna jest umiejętność pracy zespołowej. Umożliwianie takiej pracy sprzyja rozwojowi kompetencji takich, jak: podział zadań, wzajemna pomoc, komunikacja w zespole, wypracowanie sposobu wspólnego działania, szukanie rozwiązań, minimalizowanie powstawania błędów, co zauważają same studentki. Natomiast samo tworzenie eseju naukowego pozwoliło na doskonalenie umiejętności pisania, wyszukiwania źródeł i poprawnego cytowania, co ułatwiło kolejny krok – napisanie pracy licencjackiej.

Tab. 1. Wypowiedź 1

Wykonanie zadania w trakcie zajęć „*Współczesne problemy w biologii- tutoring naukowy*” stało się nie tylko środkiem do zaliczenia przedmiotu, ale wyzwaniem, które skłoniło nas do rozszerzenia naszych horyzontów. Temat eseju okazał się niezwykle interesujący - „*Niebieska kukurydza - tajemnica nietypowych ziaren*”. Praca pochłonęła nas do tego stopnia, że stwierdziłyśmy, iż warto podzielić się tą wiedzą z innymi.

Przygotowanie eseju do publikacji sprawiło, że nauczyłyśmy się efektywniej pracować w grupie i rozdzielać zadania (jednocześnie pomagając sobie nawzajem). Dzięki temu znalazłyśmy idealny sposób i metodę współpracy: każda z nas przed przystąpieniem do pisania, skupiła się na tym, aby znaleźć najbardziej wiarygodne źródła informacji. Po wspólnym spotkaniu i przedstawieniu swoich pomysłów oraz propozycji przystąpiłyśmy do tworzenia tekstu. Zaczęłyśmy od podziału pracy na główne akapity i stworzyłyśmy wstępny zarys eseju.

Praca przy tworzeniu tekstu rozwinęła nasze zdolności pisarskie oraz nauczyła nas wyciągać niezbędne informacje, kluczowe do odpowiedniego omówienia i zaprezentowania danego zagadnienia. Ważnym elementem naszej pracy było skuteczne poszukiwanie rozwiązań dla napotkanych problemów oraz zminimalizowanie popełnianych błędów. Dzięki sugestiom Tutora i Recenzentów zrozumiłyśmy i wybrałyśmy najbardziej odpowiedni dla nas sposób poprawnego cytowania (tworzenie odsyłaczy, przypisów i bibliografii załącznikowej). Zdobyte umiejętności pozwoliły każdej z nas produktywnie przystąpić do pisania pracy dyplomowej.

Natalia Baryś, Kamila Bindek, Wiktoria Klasa (opinia nt. pracy nad esejem zespołowym, kierunek: Biologia medyczna)

W drugiej wypowiedzi studentki (Tab. 2), odnoszącej się do pracy indywidualnej nad esejem, znajdujemy kolejne potwierdzenia, że współpraca nauczyciel-student w formie tutoriali była „idealnym rozwiązaniem”, „idealną formą edukacji” na tym etapie rozwoju. Studentka szczególnie podkreśliła istotność czynnika, jakim jest czas: miała czas zanalizować i zmierzyć się z zagadnieniem oraz wykonywała zadania w czasie najbardziej dla niej odpowiednim. Jakie kompetencje wykształciła w pracy nad tekstem? Dokładność, precyzyjność, otwartość na informację zwrotną. Ważnym procesem było dla niej przejście drogi od pomysłu do publikacji artykułu. Wyszukiwanie informacji wiązało się także z tłumaczeniem tekstów z języka angielskiego, co przyczyniło się do znajomości specjalistycznej terminologii w obcym języku. W tej wypowiedzi, jak i we wcześniejszej, znajdujemy potwierdzenie, że pisanie eseju przyczyniło się do sprawnego napisania pracy dyplomowej, bez pojawienia się „blokady” przed pisaniem.

Tab. 2. Wypowiedź 2

Praca nad pisaniem artykułów postawiła mnie w miejscu dotąd nieznanym, pokazała drogę, jaką musi przejść tekst, by ostatecznie zostać opublikowany. Wcielenie się w rolę autora wydawało się dla mnie bardzo trudne. Jednak dzięki wsparciu i wskazaniu odpowiedniej drogi przez Tutora (dr hab. Agnieszka Kowalkowska, prof. UG) udało mi się przejść przez proces tworzenia krok po kroku. Praca we własnym zakresie, bez sztywnych terminów była dla mnie idealnym rozwiązaniem. Otrzymując pisemne komentarze do pracy od Tutora oraz Recenzentów, miałam czas na dokładną analizę i uporanie się z danym zagadnieniem, w czasie, który był dla mnie najbardziej dogodny.

Praca nad tekstem nauczyła mnie dokładności i zwracania uwagi na szczegóły, powoływania się na rzetelne źródła oraz bycia otwartym na wszelkie uwagi i sugestie. Nauczyłam się budować artykuł, wcześniej analizując dokład-

nie trzy główne elementy: temat, treść i bibliografię. Tworzyłam najpierw szkielet pracy, by później sukcesywnie rozwijać poszczególne akapity. Według mnie bardzo ważne jest znalezienie odpowiedniego i najbardziej efektywnego sposobu pisania metodą prób i błędów. Taka praca pozwala na wyrobienie swojego własnego, charakterystycznego stylu pisania.

Moim zdaniem, pisanie własnych, nawet stosunkowo krótkich prac, stanowi niezastąpione źródło rozwoju. Wybór tematu zgodnego z naszymi zainteresowaniami, nie tylko przyczynia się do zaspokojenia naszej ciekawości, ale jest też idealną formą edukacji, która poszerza nasze horyzonty. Przygotowywanie się do napisania artykułu, skupienie się na konkretnym zagadnieniu, wymaga od nas rozwinięcia sporego zaplecza merytorycznego, polegającego w głównej mierze na przeszukaniu wielu źródeł i pozycji literaturowych. Często są to prace napisane w innych językach, co też w dłuższej perspektywie, rozwija nasze umiejętności językowe i pomaga w rozumieniu tekstów, głównie anglojęzycznych.

Rozpoczęcie pracy nad artykułami, przed pisaniem pracy dyplomowej, stanowiło dla mnie idealny sposób na przygotowanie się do tego procesu. Dzięki temu rozwinęły się moje umiejętności pisania, analizowania oraz selekcjonowania materiałów. Przyczyniło się to do tego, że przy pisaniu pracy dyplomowej nie miałam większych problemów i nie dosięgnęła mnie powszechnie znana „blokada”.

Wiktoria Klasa (opinia nt. pracy nad esejem indywidualnym, kierunek: Biologia medyczna)

Trzecia wypowiedź (Tab. 3) również dotyczy pracy nad esejem indywidualnym. Dokładność, rzetelność, wielopłaszczyznowe podejście do zagadnienia (interdyscyplinarność) to kompetencje, które szczególnie podkreśliła studentka. Dla studentów, którzy myślą o karierze naukowej, pisanie eseju jest często testem, czy ta droga jest dla nich. Studentka podkreśliła, że po tych ćwiczeniach czuje się bardziej przygotowana.

Tab. 3. Wypowiedź 3

Kurs pisania eseju uważam za niezwykle przydatny szczególnie dla osób, które nigdy wcześniej nie tworzyły artykułu naukowego. Praca nad esejem uświadomiła mi, że trzeba być niezwykle dokładnym i rzetelnym, a omawiane zagadnienie rozumieć wielopłaszczyznowo i dogłębnie, ponieważ właśnie to przełoży się na wartość artykułu. Kwestie cytowania lub podpisywania rycin, które wydawały mi się wcześniej mało znaczącymi detalami, okazały się być formalnością, której nikt mnie wcześniej (niestety) nie uczył. Pracę z Tutorką uważam za bardzo owocną, ponieważ każdy akapit był wspólnie szczegółowo omawiany i weryfikowany. Ponadto przez prawie 2 miesiące trwania kursu byliśmy stale w kontakcie, co pozwalało na sprawne aktualizowanie artykułu i rozwiązywanie bieżących problemów. Swoją przyszłość wiąże z pracą naukową, więc pisanie artykułów będzie jedną z najważniejszych jej części. Po kursie czuję się do niej dobrze przygotowana i wiem, na co powinnam zwracać szczególną uwagę.

Marta Piechota (opinia nt. pracy nad esejem indywidualnym, kierunek: Biologia medyczna)

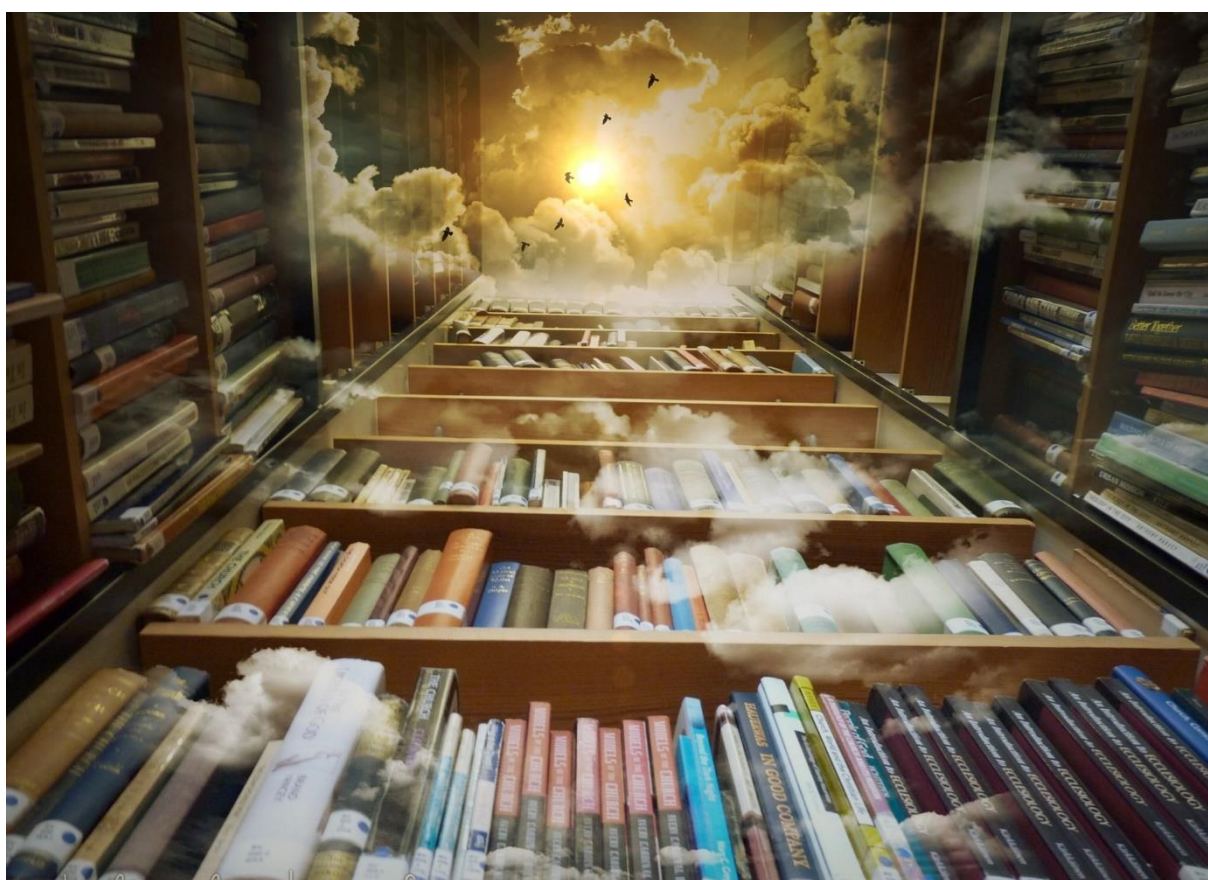
Podsumowanie

Pisząc eseje naukowe studenci uczą się według zasad metody Problem Based Learning, czyli pisząc esej sami zaczynają pytać, np. skąd wiedzieć czy dany artykuł jest wart przeczytania?, z jakich baz wybrać wartościowe publikacje?, jak zacytować dane źródło? itd. To, co można by wyjaśnić pokazując najpierw prezentację w powerpoint, tu ma odwrotną drogę - szukają informacji sami lub pytają nauczyciela, gdyż jej potrzebują i od razu wiedza jest wdrażana w praktykę. Studenci, którzy zaczynają w ten sposób pracować, mogą odnaleźć się w metodzie odwróconej klasy (z ang. *flipped classroom*) (Miętkiewicz i Zdeb, 2018). Studenci zapoznają się z treściami przygotowanymi przez nauczyciela przed zajęciami, a czas zajęć wykorzystują na pracę projektową, analizę,

refleksję. Na tradycyjnych zajęciach nauczyciel wprowadza w temat, a zadanie domowe dotyczy bardziej zaawansowanych kwestii. Odwrócenie polega na tym, że podstawowe treści student dostaje wcześniej, a czas zajęć jest wykorzystany na ambitniejszą kwestię. Rola nauczyciela zmienia się - z podawczej na towarzyszącą.

Z drugiej strony, nie każda/y studentka/student będzie potrafił(a) swobodnie poruszać się w danym zagadnieniu i napisać

na tej podstawie esej naukowy. Może to być dla niej/niego *zbyt wysoki lot* (Ryc. 4). Choć jeśli na studiach esej będzie zaliczeniem w przedmiotach do wyboru, to osoba zapisując się na taki przedmiot, decyduje się na taką formę zaliczenia. Ważne, by studenci otrzymali wsparcie merytoryczne przed i w trakcie powstawania ich pracy, gdyż wtedy ich praca będzie spełniała rolę uczenia się poprzez praktykę pisania, a nawet będzie warta opublikowania.

Ryc. 4. Praca nad esejem naukowym polega na swobodnym poruszaniu się w podejmowanym zagadnieniu, co często przypomina wysoki lot [3]

Z punktu widzenia nauczycielki-tutorki, pracując nad esejami ze studentami poznają ich zainteresowania, poszerzają swoją wiedzę na różne tematy i uczą się od nich ich perspektywy patrzenia na zagadnienia merytoryczne czy techniczne podczas powstawania pracy. Moim zdaniem, to jest sedno współpracy tutorskiej - towarzyszenie w edu-

kacji. Jest to jednocześnie uczenie się poprzez doświadczanie, co według andragogiki - nauczania dorosłych jest pierwszym etapem cyklu Kolba: doświadczenie, refleksja, teoria, praktyka (Koźmiński i Jemielniak, 2008). Ponadto jak powiedział Klesyk (2012), „wiedza jest dziś powszechnie dostępna. Na świecie trwa wyścig o talenty, które potrafią tę wiedzę wykorzystać i zagospodarować”.

Stan wiedzy będzie się zmieniać, stąd ważniejsze jest dać *know how* studentowi: jak dobrze wybrać z dostępnych zasobów, jak zanalizować te dane, jak przejść przez proces tworzenia, pisania, recenzowania pracy czy komunikacji z redakcją czasopisma. To dla studentów pierwsze doświadczenia w tworzeniu tekstów. Współpraca tutorska staje się także weryfikacją studentów z potencjałem naukowym, a dla nauczyciela jest cennym doświadczeniem rozwijającym potencjał bycia tutorem i mentorem naukowym.

Literatura

- Cottrell S., 2007. *Podręcznik umiejętności studiowania*, Warszawa, Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Gintowt M., 2019. Czy współpraca naprawdę się opłaca? *Tutoring Gedanensis* 4(2), 30-33.
- Gruchała M., 2015. Rozdział 18. Pisanie oryginalnej pracy badawczej, [w:] Ł. Budyńko, P. Waszak (red.), *Pomysł – badanie – publikacja. Poradnik naukowy dla studentów kierunków medycznych*, Gdański Uniwersytet Medyczny, 267-280. <https://poradnik-naukowy.gumed.edu.pl/42025.html> (dostęp z dn. 17.09.2022).
- Herbert Z., Świąćicki H., 2021. Pisanie to bardzo bolesna przyjemność. Listy 1951-1967. Wyd. Znak.
- Kaliszewska M., 2009. Ocenianie kryterialne studenckich esejów pedagogicznych, [w:] K. Denek, T. Koszyczyc, W. Starościak (red.), *Edukacja jutra*, XV Tatrzańskie Seminarium Naukowe, Wrocław.
- Kaliszewska M., 2010. Bogacenie warsztatu pedagoga o esej. *Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne*, 19: 123-144.
- Kaszubski P., 1997. Esej - prostota angielskiej prozy w pigułce, w: *Kompetencje szkolnego polonisty*, Szkice i artykuły z metodyki z lat 1994-1996, t. 2, red. B. Chrzęstowska, Warszawa.
- Kilikowska A., 2021. Współczesne problemy naukowe w biologii – tutoring naukowy. III. Zmodyfikowana debata oksfordzka jako skuteczna forma aktywizacji studentów w trybie nauczania on-line. *Tutoring Gedanensis* 6(3): 30-41.
- Klesyk A., 2012. Prezes PZU: Szukamy tych, którzy myślą samodzielnie. *Gazeta Wyborcza*, <https://wyborcza.pl/7,75968,11593341,prezes-pzu-szukamy-tych-ktorzy-mysla-samodzielnie.html> (artykuł opublikowany 23.04.2012; dostęp z dn. 13.09.2022).
- Kowalkowska A., 2021. Współczesne problemy naukowe w biologii – tutoring naukowy. I. Esej naukowy – nauka pisania. *Tutoring Gedanensis* 6(3): 4-14.
- Koźmiński A., Jemieliński D., 2008. Zarządzanie od podstaw. Podręcznik akademicki. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Miękiewicz M., Zdeb K., 2018. Czym jest flipped classroom, czyli tajemnice odwróconej lekcji. <https://www.edunews.pl/narzedzia-i-projekty/narzedzia-edukacyjne/4291-czym-jest-flipped-classroom-czyli-tajemnice-odwroconej-lekcji> (artykuł opublikowany: 25.06.2018; dostęp z dn. 20.09.2022).
- Piotrowska E., 2021. Współczesne problemy naukowe w biologii – tutoring naukowy II. Identyfikacja etapów metody naukowej w publikacjach oraz dobre praktyki przy prezentowaniu wyników. *Tutoring Gedanensis* 6(3): 15-29.
- Słownik Terminów Literackich., 2002. Pod red. J. Sławińskiego, Warszawa.
- Undas A., 2015. Rozdział 17. Jak przygotować artykuł naukowy i doprowadzić do jego publikacji?, [w:] Ł. Budyńko, P. Waszak (red.), *Pomysł – badanie – publikacja. Poradnik naukowy dla studentów kierunków medycznych*, Gdański Uniwersytet Medyczny, 257-268. <https://poradnik-naukowy.gumed.edu.pl/42025.html> (dostęp z dn. 17.09.2022)

Źródła internetowe

- [1] Słownik Języka Polskiego, definicja esej, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/esej.html> (dostęp z dn. 20.09.2022)
- [2] Jakimi cechami charakteryzuje się dobrze napisany esej naukowy? Wiedza naukowa, <http://wiedza-naukowa.eu/jakimi-cechami-charakteryzuje-sie-dobrze-napisany-esej-naukowy/> (dostęp z dn. 21.09.2022)
- [3] <https://pixabay.com/pl/photos/biblioteka-niebo-ptaki-mistyczny-425730/>, autor zdjęcia: Mysti-cartdesign, (dostęp z dn. 21.09.2022)

Notka o Autorce

Agnieszka Kowalkowska – jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Wydziału Biologii Uniwersytetu Gdańskiego oraz Ekspertką ds. Rozwoju Zawodowego i Tutoringu w Centrum Doskonalenia Dydaktycznego i Tutoringu UG. Od wielu lat pasjonatka tutoring w kształceniu akademickim, czego wyrazem są publikacje o tutoring oraz współprowadzenie kursu tutoring akademickiego w CDDiT UG.

Więcej tu: <https://cddit.ug.edu.pl/>, www.wieleopcji.pl.